

Павлишин О.В., докторант докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ СЕМІОТИКО-ПРАВОВОЇ ТА ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВИХ ЯВИЩ

Слід відзначити, що якщо від епохи Античності до Нового часу постійно відбувався процес диференціації наукового знання, то вже в новітній період все більш виразно проявляється тенденція до інтеграційних процесів у науці. Це призвело до появи множини міждисциплінарних досліджень у багатьох галузях знання. Останні дають насправді вражаючі результати та заслуговують на міжнародне визнання, що підтверджується, приміром, присудженням Нобелівських премій у минулому році. Зокрема, лауреатами в галузі фізіології і медицини стали нейробіологи (британець Джон О'Кіф і норвезькі дослідники Мэй-Брітт і Едвард Мозери досліджували механізми з уявлення простору та відкрили клітини і нейронні мережі, які утворюють систему позиціонування в мозку). Водночас ще більш виразним прикладом є премія з хімії, яку присуджено насправді зовсім не за дослідження в галузі власне хімії, як би парадоксально це не звучало, а за технологічне відкриття на перетині фізики та біології (премія присуджена німецькому вченому Штефану Хеллю і американським дослідникам Еріку Бетцігу і Вільяму Мернеру за відкриття способу підвищити роздільну здатність оптичного мікроскопа при дослідженні живих структур – лауреати запропонували методи, що дозволяють обійти дифракційне обмеження оптики за допомогою флуоресцентних властивостей живих білкових молекул, такі важливі під час біологічних і біохімічних досліджень).

Схожа ситуація і в соціогуманітарних науках [див.: 1, с. 3-11], зокрема, у психології та правознавстві – іноді нові методи та підходи «на стику» різних галузей знання несподівано

виявляють більший евристичний потенціал, ніж традиційні способи та установки. Цим пояснюється така популярність міждисциплінарних досліджень в сучасній юриспруденції.

Одним із таких нових підходів є семіотичний, який почав формуватися у другій половині 20 ст. та набув значного розвитку в останні десятиліття. Семіотика – це наука про знаки та знакові системи, її концептуальні витоки слід шукати у працях західних філософів і лінгвістів 19 ст., розвиток вітчизняної традиції у новітній період пов'язаний насамперед із творчістю представників тартусько-московської семіотичної школи, а в Україні дослідження у цій галузі здійснювали Г.Г. Почепцов, Ю.В. Романенко, А.В. Чантурія та інші вчені.

Право – це певна знакова система. З одного боку, семіотичний підхід дозволяє нам розглядати правову реальність з позицій єдиних закономірностей, які діють в різних сегментах і площинах соціального буття, з іншого – вказує на притаманну лише людині як біосоціодуховній істоті, наділеній свідомістю, специфіку сприйняття світу, оскільки важливою особливістю людини розумної є знакове відображення дійсності, найбільш явним вираженням якого є мова.

При цьому як мислення, так і мова до сьогодні є найбільшими загадками. Якщо мислення є відображенням реальності у свідомості, то мова є відображенням мислення в актах комунікації. Відзначаючи, що розумність дитини пов'язана з оволодінням мовою, М.М. Амосов розвинув думки Г.О. Потебні, який вважав, що мислення та мова нерозривно пов'язані, і продовжив роздуми І.І. Огієнка, за словами якого мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції, отже, в такому разі мова – це найясніший вираз нашої психіки. Разом із тим, відомі і позиції, згідно з якими існують думки без слів, так само, як і слова без думок (наприклад, більшість вигуків, які виражають відчуття, настрої та інше), однак при цьому мислення все одно повинно опиратись на певну символічну систему, у якій символи заміщують об'єкти зовнішнього світу (навчання сліпоглухих дітей педагогом-дефектологом І.А. Соколянським переконливо це доводять).

Філософські та психологічні концепції в усі часи акцентували увагу на способах поєднання в людині та її свідомості природного начала і духовної компоненти. При цьому від терміну “свідомість” М. Гайдеггер взагалі відмовляється, вважаючи, що такі терміни затьмарюють сутність буття. На думку П. Тейяра де Шардена, людина як ланка в біологічній еволюції концентрує в собі психічну енергію, творить ноосферу, персоналізує світ завдяки своїй унікальній здатності до мислення, найвища форма розвитку в світі – думка, свідомість, духовність, духовне начало спрямовує розвиток універсуму (панпсихізм). Вивчаючи інші позиції, зустрічаємо тлумачення культури як сукупності духовних символів (М. Вебер), форми розумової діяльності (Е. Касіпер), системи знаків, комунікації (К. Леві-Стросс), інтелектуального аспекту штучного середовища (А. Моль) тощо. Отже, культура як простір соціального буття може розглядатися як знакова система, частиною якої, відповідно, є право.

Водночас людина також оперує знаками в процесі мислення та мови, отже, знакові закономірності організації правової реальності імовірно корелюють із тими загальними сталими зв'язками та відношеннями, які відображають специфіку відображення світу в свідомості людини. Саме тут, на наш погляд, відкривається потенційно надзвичайно перспективне поле для взаємодії та взаємного доповнення методології семіотики права та юридичної психології, адже психологія – найбільш важлива з-поміж тих наук, які вивчають свідомість і мислення.

Список використаних джерел

1. Костицький М.В. Про математику як методологію пізнання (зокрема, в психології) / М.В. Костицький // Юридична психологія та педагогіка. – 2014. – №1. – С. 3–11.